

мр Зоран КЕСИЋ*

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

UDK - 343.123.12

Прегледни научни рад

Примљено: 08.08.2013.

Популарни имиц приватног детектива и његова демистификација**

***Апстракт:** Чињеница је да се при самој помисли на приватног детектива обично сетимо неког јунака из литературе или филма. Питање је, међутим, да ли таква перцепција одговара реалном стању или, пак, тиме само репродукујемо друштвене стереотипе и слику приватног детектива популарисану у медијима. Позицију приватних детектива несумњиво карактерише дисбаланс између популарног имица и реалне слике, што чини приватну детективску делатност прилично контроверзном. Последице овог дисбаланса су многобројне, али свакако најозбиљнији проблем је што такво стање доприноси појави злоупотреба у раду приватних детектива, од којих многе резултују угрожавањем слобода и права грађана. Иако је критички приступ у овом раду неспоран, тежња аутора свакако није да дискредитује приватну детективску делатност, већ да кроз конструктивну критику укаже на неке од кључних проблема у овој области, а који произлазе из њеног погрешног тумачења и карактерисања. Анализирајући имици приватних детектива из овог угла ми преваходно настојимо да упозоримо да приватни детективи имају велики потенцијал да изазову озбиљну штету, случајно или намерно, и да је стога важно деловати у правцу супротстављања тим појавама, и то првенствено кроз нормативно регулисање ове области и обезбеђивање њиховог спровођења на терену. Уједно овај рад треба схватити и као апел надлежним субјектима да коначно регулишу приватну детективску делатност у Републици Србији, која већ годинама егзистира у својеврсном правном вакууму, са свим последицама које такво стање производи.*

***Кључне речи:** детектив, приватне истраге, популарни имици, демистификација.*

* E mail: kesiczoran@yahoo.com

** Овај рад је резултат реализовања научноистраживачког пројекта под називом Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за супротстављање организованом криминалу и тероризму у условима међународних интеграција. Пројекат финансира Министарство просвете и науке Републике Србије (бр. 179045), а реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду (2011–2014). Руководилац пројекта је проф. др Саша Мијалковић.

Увод

Пре него што се упустимо у анализу кључне теме овог рада, најпре је потребно објаснити значење израза приватни детектив. У лексикону страних речи и израза термин „детектив“ (лат. *detegere*, енг. *detective*) означава службеника који открива злочине и њихове извршиоце. Овако одређен појам односи се преваходно на службенике криминалистичке полиције, представљајући синоним стручном изразу „полицајац-оперативац“. Придев „приватни“ додатно прецизира значење указујући да је у питању лице које детективску делатност обавља у приватне сврхе, одосно по поручбини и за новчану надокнаду, обично потајно мотрећи рад и понашање појединих личности. У литератури се, међутим, често наилази и на израз приватни истражитељ, који Мартин Гил (Gill) и Џери Харт (Hart) доводе у везу са латинским изразом *vestigium*, што у фигуративном смислу означава „нешто изгубљено“. На основу тога ови аутори изводе значење речи „истражитељ“, која означава неког ко трага или прати нешто што недостаје, нешто што се догодило, или нешто што је било или јесте познато, али остаје скривено (Gill, Hart, 1997a:549).

Употреба различитих израза покреће питање који од њих је адекватан за описивање ове делатности. Чињеница је да се у стручним радовима најчешће користи термин „истражитељ“ (лице које истражује), док је израз „детектив“ (лице које детектује – открива) више везан за литерарни приказ ове делатности и извештавање медија. Истина је, међутим, да нећемо погрешити који год израз користили, јер је заправо реч о синонимима. Ипак, мора се признати да се за извршиоца оваквих послова одомаћио израз „детектив“, чега су очигледно свесни и бројни законодавци, те отуда приликом нормативног регулисања ове области углавном користе тај израз.¹ Полазећи од наше централне преокупације, у овом раду ће се такође најчешће користити израз „детектив“, јер он најбоље и осликава имиџ који је, преваходно под утицајем продуката масовне културе, створен у друштву. Ипак, ради избегавања константног понављања истог термина и спречавања „монотоније“ у писању, повремено ће се користити и термин истражитељ (истражилац).

Након што смо дефинисали појам приватног детектива (истражитеља), важно је указати и на нека од уобичајених тумачења њихове делатности:

- нормативно – разликује два решења, и то у првом случају када постоји *lex specialis* којим се детективска делатност одређује

¹ Видети: *Zakon o detektivskoj dejavnosti*, Uradni list Republike Slovenije, št. 17/2011; *Zakon o privatnim detektivima*, Narodne novine Republike Hrvatske, br. 24/09; *Zakon o агенцијама за обезбеђење лица и имовине и приватној детективској дјелатности*, Службени гласник Републике Српске, бр. 50/02 и 92/05; *Zakon o детективској дјелатности*, Службени лист Републике Црне Горе, бр. 29/05.

као уговорни однос наручиоца посла и приватног детектива, као ексклузивног и независног носиоца овлашћења и одговорности, док у другом случају посредством јавног овлашћења држава преноси део надлежности на приватна лица, у овом случају детективе, где врсту и обим посла битно одређује сама држава, која се неретко појављује у улози наручиоца услуга. Међутим, између ова два, у основи супротна облика, у пракси је присутан и трећи тзв. *детектив са концесијом* (в. Klavor, 2000:243-253), који покушава да измири два супротстављена модела;

- функционално – прецизира појам набрајањем послова који спадају у надлежност приватних истражитеља, а чији је садржај битно условљен нормативним решењима, која се разликују од земље до земље. Ипак, за већину послова приватних истражитеља карактеристично је да у основи представљају прикупљање информација и доказа по наруџбини;
- организационо – разликује истражитеља као приватног предузетника и независног индивидуалца који врши делатност на основу уговора са клијентом, од истражитеља који је запослен у оквиру одређене приватне институције (нпр. приватно предузеће, адвокатска канцеларија, осигуравајуће друштво) и који обавља одређене детективске услуге за потребе једног послодавца. Сагледавајући ова тумачења можемо лако доћи до закључка да заправо једна целовита и универзална дефиниција приватног истражитељског деловања треба да обухвати сва три поменута одређења. Ипак, поред тога важно је знати да је поимање ове делатности битно условљено историјским наслеђем, у којем је ова делатност еволуирала и достигла данашња обележја, а посебно њеним представљањем у средствима масовне културе, која су битно утицала на креирање имица приватних детектива у јавности.

Тиме долазимо до кључне теме овог рада, која је одређена у следећим питањима: 1) да ли литерарни приказ, филмска продукција и друге фиктивне перцепције приватне детективске делатности осликавају стварно стање у овој области или пак искривљују њену реалну слику; 2) какве последице ствара мистификација имица приватних детектива на спровођење ове делатности у „реалном“ животу, и 3) како превазиђи недостатке стереотипа и предрасуда о раду приватних детектива.

Приватни детектив као продукт средстава популарне културе

Опчињеност истраживањем злочина огледа се у невероватно великом броју приказа детективских случајева у књигама, филмовима и телевизијским серијама. Само ако узмемо пример Шерлока Холмса (Sherlock Holmes), као једног од најпознатијих фиктивних детектива и плод маште британског писца Артура Конана Дојла (Arthur Conan Doyle), сложићемо се да његове авантуре још од осамдесетих година XIX века, када су се појавиле у литератури, не престају да побуђују пажњу читалаца широм света. Такође, уколико погледамо већину реклама за приватне детективске агенције, видећемо силуету човека са лулом и ловачком капом, што представља већ својеврсну иконографију у овој професији.

Класична детективска прича британских аутора представља иначе први и основни облик литерарног приказивања приватне детективске делатности. Централну радњу ових романа представља мистериозни злочин који је извршила непозната особа. Иако увек постоји неколико могућих криваца, употребом „малих сивих ћелија“ ексцентрични јунак елиминише све безначајне чињенице и реконструкцијом догађаја долази до кривца, на ког се у почетку најмање сумњало. Овакав приказ је иначе доминантан код британских списатеља. Таква представа, међутим, нема много заједничког са стварном сликом припадника ове професије и метода њиховог рада. Како Гил и Харт објашњавају: „Шерлок Холмс, али и друге иконе класичног детективног жанра, као што је Херкул Поаро (Hercule Poirot) британске књижевнице Агате Кристи (Agatha Christie), више осликавају класну поделу викторијанске Енглеске, где је главни јунак представљен као углађени господин, тзв. детектив центлмен, чији аристократски манири немају толико додира са реалношћу детективске професије“ (Gill, Hart, 1997b:632).

За разлику од британских писаца, њихове америчке колеге су креирале сопствену верзију тзв. „детектива-хероја“, тако што су узели професионалног истражитеља из стварног живота и трансформисали га у познату фигуру популарних медија, што им је пружио инспирацију за настанак многобројних књига, филмова и телевизијских серија. Илустрације ради, приватни детектив Филип Марлоу (Philip Marlowe), кога је створио Рејмонд Чендлер (Raymond Chandler) тридесетих година прошлог века, приказан је као усамљеник, сналажљив у уличним опасностима, оштар на језику и тврд на песницама, рационалан индивидуалац, који симболизује супериоран идеал самоконтроле и самодисциплине. Иако задржава неке карактеристике класичног детективног жанра, ова заг-

рижена прича, коју одликује динамичнији миље препун акције, више се фокусира на однос између главног протагонисте, тј. приватног детектива са једне стране, и коруптивног и издајничког света, са друге стране, у којем главни јунак покушава да обезбеди минималну правду за оне који је и заслужују. Прича је обично смештена у урбано друштво, где злочин није повремено одступање од норми тог истог друштва, већ је свеприсутна чињеница. Поређења ради, у класичном британском роману решавање злочина на крају приче нас уверава да је поново наступио ред, док нам америчка варијанта пружа јасну слику да је криминал наша свакодневница и да се појединац не може сам с њим изборити.

Важно је, међутим, приметити да класичан британски роман и америчке детективске приче, поред главног протагонисте, повезује још једна заједничка карактеристика – представљање полиције у негативном светлу. Овакав приступ је у директној служби појачања херојског статуса приватних детектива у друштву и величања њихових способности у односу на припаднике полиције, што Роберт Рајнер (Reiner) сликовито описује: „У класичном британском роману полицајци су описани као неспретни неспособњаковићи или, у најбољем случају, као праве бирократе, способне да реше само рутинске проблеме, док су сви компликовани случајеви ван њихове моћи и способности. Њихов недостатак опажања функционише као средство да се покаже генијалност детектива хероја“ (Reiner, 2010:188). Пренесена у реалан свет, оваква перцепција само додатно подгрева нетрпељивост између полиције и приватних детектива. С друге стране, амерички аутори не приказују полицајце као неспособне, већ, пре свега, као корумпиране бирократе. Тачније, у америчкој литератури супериорност приватног детектива у односу на припаднике полиције није толико истицана, већ се више инсистира на њиховом слабом моралном интегритету. Као пример Рајнер издваја роман *Red Harvest*, наводећи како је у њему полиција представљена као саставни део моралног колапса урбане Америке, обогањена локалном политиком и политичарима, чији припадници су заплетени у мрежу корупције и директно повезани са криминалом (Reiner, 2010:193).

Овде је интересантно поменути да се пораст за производима детективске фикције нарочито бележи међу припадницима радничке класе у условима повећане урбанизације и индустријализације почетком XX века, што се може објаснити потребом обичног човека за „бекством“ од отуђеног живота у урбаним центрима. Препуштајући се машти, верни читалац се идентификује са главним јунаком живећи тако у имагинарном свету херојских подвига, далеко од свакодневне чамотиње и сивила фабричких кругова и радничких барака. Међутим, како нека истраживања показују, заинтересованост грађана за подвиге приватних детектива се не смањује

ни у данашње време. Резултати анкетања телевизијских гледалаца у Великој Британији показују да 71% испитаника жели да види још таквих прича (Gill, Hart, 1997b:634). Додуше, у данашњим условима детективске приче и романи све више уступају место телевизији и филму.

Заправо, бројне детективске приче су постале популарне тек када су екранизоване, а многе од њих и данас представљају неке од највећих хитова у светској, пре свега, америчкој кинематографији. Илустрације ради, у оквиру филмског правца *noir* постоји посебан поджанр који представљају *private eye movies*, а који се ослањају на приватног истражитеља као главног јунака.² За многе љубитеље овог жанра целокупни „црни талас“ симболише Хемфри Богарт (Humphrey Bogart)³ у кишном мантилу и са шеширом намакнути преко очију, што такође бројни власници детективских агенција користе као „лого“ фирме. У складу са традицијом криминалистичког жанра детективских прича, који иначе представља основу писања сценарија за ове филмове, приватни истражитељ је унајмљени професионалац, који попут архетипског вестерн хероја ради само оно што мора, а то је у овом случају расветљавање злочина. Он се у свом раду служи и проблематичним методама, понекад чак и насиљем, али иако дистанциран од криминалног подземља, његов вечити непријатељ – полиција управо мисли да је он злочинац. Упркос томе што је бачен наглавачке у свет у којем скоро нико не говори истину и где су се готово сви уротили против њега, он ипак успева да задржи свој интегритет.

У исцрпној студији о америчком ноару филмски теоретичар Михајло Недељковић скреће пажњу на једну од идеја црног таласа у кинематографији по којој се потенцијални криминалац крије у свакоме од нас. Међутим, по његовим речима, приче о приватним детективима углавном не дотичу ту сложенију, мрачну и скривену страну човековог ега. Приватни детектив је, према Недељковићу, у већини случајева представљен као емоционално недодирљив лик, који лично није заинтересован да реши случај већ само задовољава своју професионалну сујету и обезбеђује свој хонорар. Он даље истиче како радње ових филмова, иако имају сличну наративну конструкцију, нису прозаичне и једноставне, већ су напротив препуне интрига и вешто изукрштаних заплета, што код публике изазива ону врсту збуњености и заинтересованости, која обузима и истражитеља током његове потраге (Недељковић, 2006:38).

Управо због своје специфичне драматургије, особене нарације и мистериозне атмосфере филмови о приватним детективима представљају

² Као најпознатији филмови из овог опуса издвајају се *The Maltese Falcon* (1941), *The Glass Key* (1942), *Murder My Sweet* (1944), *The Big Sleep* (1946), *The Killers* (1946) и *Lady in the Lake* (1947).

³ За оне који не знају, реч је о америчком глумцу који је нарочито остао упамћен по улогама приватних детектива у екранизацијама детективских прича *The Maltese Falcon* (1941) и *The Big Sleep* (1946).

један од најзначајнијих поджанрова црног таласа. Ипак, као и у случају детективских прича, и овде се намеће питање колико ове представе оличавају реално стање у приватној детективској делатности. Могло би се слободно рећи да овакво виђење представља заправо својеврсну мистификацију делатности приватних детектива. Имајући у виду специфичност приватне детективске делатности, а посебно потенцијал да се њеним спровођењем угрозе основна права и слободе грађана, чини нам се неопходним демистификовати рад приватних детектива.

Демистификација приватне детективске делатности

Упркос релативно дугој историји приватне детективске делатности, која по неким ауторима сеже до XVII века,⁴ и високој популарности у средствима масовне културе, јако мало стручних и научних радова је написано на ову тему. Отуда и не чуди што је ова делатност обавијена велом тајне и што сваки покушај демистификације имица приватних детектива и објашњења њихове стварне функције није нимало једноставан задатак. Чињеница је да су приватни детективи у пракси обично растрзани између јавног интереса супротстављања злочину и захтева својих клијената, што донекле подсећа на позицију адвоката, који у свом послу наилази на сличне дилеме. Ипак, за разлику од ове паушалне компарације, за представљање што реалније слике приватне детективске делатности важнији су резултати научних истраживања. Проблем је, међутим, што су оваква истраживања ретка, или се углавном ограничавају на подручје Велике Британије и САД. У недостаку емпиријских показатеља значајан извор могу представљати и анализе законских решења и тумачења приватне детективске делатности у оквиру криминалистичке теорије и праксе, као њене најсродније области.

У једном од таквих тумачења Мићо Бошковић (2006:12) сматра како приватна детективска делатност не значи само прикупљање информација и података, већ и прикупљање доказа, што је веома битно за странку која

⁴ Елизабета Џон напомиње како су се ступањем на снагу *Закона о друмским разбојницима* из 1692. године, којим је била предвиђена могућност расписивања новчаних награда за хватање криминалаца, а чији износ се кретао и до 50 £ за сваког ухаћеног разбојника, на британском тлу појавили тзв. „ловци на лопове“ (Thief-takers), у народу познатији као „ловци на уцене“, односно „ловци на уценене главе“ (John, 2005:583). Ипак, у сагледавању настанка и развоја приватног истражитељског деловања немогуће је заобићи име човека који је заслужан за оснивање прве приватне детективске агенције и чији начин рада је знатно допринео унапређењу улоге оперативне делатности у контроли криминалитета данас. Алан Пинкертон (Allan Pinkerton) је средином XIX века ступио у партнерство са чикашким адвокатом Едвардом Ракером (Edward Rucker) са којим је формирао „Северо-западну детективску агенцију“, касније познату као „Пинкертонска национална детективска агенција“. Агенција је била препознатљива по рекламном плакату на коме је доминирала слика широм отвореног ока са натписом „Ми никад не спавамо“ (енг. We never sleep) (видети: Gill, Hart, 1996; Kesić, 2009).

је наручилац посла, јер на тај начин она може да обезбеди доказе и да их користи за заштиту својих права пред надлежним органима. Међутим, колико функција приватних детектива може бити контроверзна сведочи чињеница да они могу послове обављати на потпуно легалан начин, али и бити укључени у нелегалне делатности (индустријска шпијунажа, подметање доказа, манипулације подацима).

Свесни ове могућности, законодавци су посебно опрезни приликом нормативног регулисања надлежности приватних детектива, због чега децидно набрајају области у којима се може спроводити приватна детективска делатност. Илустрације ради, у америчкој пракси рад приватних детектива је усмерен на следеће видове истрага: 1) истраживање прошлости будућих супружника или запослених у предузећу; 2) истраживање случајева несталих особа (само у случају недостатка полицијских ресурса или уколико се сумња да нестанак није у вези са злочином); 3) провера понашања љубавника или брачних другова; 4) истраживање превара осигурања; 5) извођење реконструкција несрећа; 6) прикривени рад за приватне компаније ради откривања криминалних активности, употребе дроге или кршења радних права од стране запослених, и 7) уручивање судских позива (Dempsey, Forst, 2005:55).

Истражујући специфичности приватне истражитељске делатности у Великој Британији Гил и Харт су установили да услуге приватних детектива најчешће користе приватне компаније, осигуравајућа друштва, приватна лица и адвокати и то за послове истрага исплаћивања одште-та, провера запослених, истрага крађа и превара у предузећима и прикупљање информација о пословању конкурентских компанија. Већину истражитеља чине пензионисани полицајци, а поред њих у овој професији запажено је и учешће бивших припадника војске, царине, пореске службе, форензичара и инжењера (в. Gill, Hart, 1997a).

Овде је важно напоменути да у већини законодавстава приватним детективима није дозвољено да се баве делатностима за које је надлежна криминалистичка полиција. Тачније, у покушају разграничења поступања приватних детектива и службеника полиције законодавац обично уводи посебну одредбу којом се приватним детективима децидно забрањује располагање овлашћењима и примена оперативних метода и средстава које на темељу посебних прописа примењују припадници полиције.⁵ Међутим, без обзира на монопол који полиција има у криминалистичким истрагама, у свету немали број грађана предност ипак даје приватним детективима. Илустрације ради, према резултатима истраживања у САД

⁵ Видети: čl. 32 *Zakona o detektivskoj dejavnosti*, Uradni list Republike Slovenije, št. 17/2011; čl. 11 *Zakona o privatnim detektivima*, Narodne novine Republike Hrvatske, br. 24/09; чл. 5 *Zakona o detektivskoj djelatnosti*, Службени лист Републике Црне Горе, бр. 29/05.

80% послодаваца би приликом извршења преступа у предузећу случај пре пријавили приватном истражитељу него полицији (Gill, Hart, 1999:250).

Овакви резултати намећу потребу преиспитивања разлога због којих би се грађани пре обратили приватним истражитељима и платили за њихове услуге уместо да случај пријаве полицији, чије су услуге иначе бесплатне. Сумирајући бројна објашњења овог проблема дошли смо до следећих разлога:

1. *Могућност контроле над спровођењем истраге* – плаћањем услуга приватним истражитељима клијентима се пружа могућност да контролишу истрагу, за разлику од полицијске истраге у којој на то немају право. Ова контрола се обично манифестује кроз избор агенције, па чак и самог агента који ће водити истрагу, као и кроз могућност прекидања истраге у било које време које се клијенту учини повољним, без неких детаљних објашњења и разлога за такву одлуку;
2. *Могућност очувања информација о противправном понашању* – у одређеним случајевима грађани осећају бојазан да ће полиција током истраге доћи до сазнања о њиховом противправном понашању (нпр. докази о незаконитом пословању), те да ће и против њих поднети кривичну пријаву. Међутим, иако се склапањем уговора приватни истражитељи обавезују на ћутање и неизношење детаља истраге у јавност (што представља битан знак поверења клијената у њихов рад), ово не искључује њихову обавезу да пријаве извршење кривичног дела уколико до таквог сазнања дођу током спровођења истраге, па чак и уколико је извршилац дела сам клијент, с тим што се у овом другом случају обавеза ограничава само на посебно опасна дела (у правним прописима се обично прецизира о којим кривичним делима је реч);
Спречавање губитака, а не извршавање закона – жртве криминалних радњи не траже помоћ полиције у ситуацијама када постоји могућност да би им тај потез донео више штете од саме криминалне радње којом су оштећене. Овде пре свега мислимо на трошкове судског процеса и дужину формалног поступка, који у неким ситуацијама (посебно у грађанским парницама) трају по неколико година;
4. *Надлежност полиције и њихов приступ у раду* – полиција за одређене случајеве није надлежна (нпр. дело се гони по приватној тужби), због чега жртва тражи помоћ на другој страни. Постоје, међутим, и ситуације када припадници полиције показују незаинтересованост за ангажовањем на одређеним случајевима или се током истраге држе пасивно (оваква пракса је нарочито изражена

у случају тзв. „багателног криминалитета“).⁶ Овде такође треба напоменути да савремена пракса бележи и случајеве у којима жртве тежих злочина или чланови њихових породица, незадовољни квалитетом и резултатима истраге спроведене од стране званичних државних органа, ангажују приватне детективе ради поновне истраге конкретног догађаја.⁷

Врсте приватних истрага

Од многобројних делатности приватних истражитеља међу првима су се појавиле брачне и породичне истраге, а које у већини случајева подразумевају утврђивање ванбрачних веза, односно прељуба брачних партнера. Сам захтев за спровођење оваквих истрага најчешће подносе појединци који сумњају у верност свог партнера. Ако је прељуба установљена, истрага може да се допуни и захтевом за утврђивањем имовине умешаних страна пре развода. Међутим, чак и након развода може доћи до ангажовања приватних истражитеља и то у случајевима када једна страна не плаћа редовно или престане да плаћа алиментацију. Иако многи детективи децидно оповргавају учешће у „брачним истрагама“ сматрајући их нечасним и недостојним, истина је заправо да су ово изразито уносни и исплативи послови који се у пракси ретко одбијају.

Истражујући активности приватних истражитеља на подручју Велике Британије, Гил и Харт су установили да већина анкетираних истражитеља не би прихватила да истражује брачне прељубе због жеље да се дистанцирају од имица „њушкала“, који су и добили превасходно снимајући неверства брачних партнера. Према њиховим речима, мешање у те послове би могло изазвати скандал и пад кредибилитета у уноснијим областима, као што је, на пример, комерцијална подршка приватним компанијама. Међутим, анализом пословања приватних детективских агенција ова два аутора су установила да клијенти најчешће траже управо ове услуге и да од 282 члана Удружења британских истражитеља (*Association of British Investigators – ABI*) само њих 43 нису спроводили брачне истраге (Gill, Hart, 1997a:556).

Поред тога што нарушава популарни имиц хероја, њихово учествовање на оваквим случајевима учвршћује став да су приватни истражитељи превасходно оријентисани на комерцијални, а не на анти-

⁶ Примера ради, у Пољској полиција рутински упућује жртве ситних дела крађе да траже приватну помоћ тактички охрабрујући друге жртве да потраже „приватне“ начине за надокнаду штете (видети: Saragini, Marenin, 2005).

⁷ Познат је случај сумњиве смрти новинарке Даде Вујасиновић у њеном стану у Београду, чији родитељи су, незадовољни резултатима формалне истраге, а која је указала да је реч о самоубиству, након ревизије истраге помоћ тражили и од приватних детектива.

деликтни рад. Овде, међутим, посебан проблем представља чињеница да људи нису равнодушни када сазнају за партнерово неверство и да се ситуација не завршава увек бракоразводном парницом, већ напротив, у одређеним случајевима и вршењем насилничких дела. Због тога се оправдано морамо запитати да ли приватни детективи вршењем оваквих истрага доприносе смањењу или повећању криминалитета.

Чињеница је, међутим, да се породице сусрећу са читавим низом много озбиљнијих проблема од брачних прељуба (в. Савић, Микић, 2010), за чије решавање се веома често тражи помоћ приватних истражитеља. Тако се они све чешће ангажују у случају нестанка члана породице, а актуелна пракса показује и њихово ангажовање од стране родитеља на пословима пратње и присмотре деце ради утврђивања да ли дете редовно похађа школу, где проводи слободно време и у каквом друштву, да ли користи дрогу или алкохол, или је пало под утицај неких других асоцијалних појава. Приватне истражитеље неретко ангажују и социјалне службе ради утврђивања забрањених контаката супружника са децом, а забележени су и случајеви отимања деце од родитеља када су у процес враћања били укључени и приватни детективи.

Како је полиција првенствено окупирана пословима везаним за контролу криминалитета, али само оног који се гони по службеној дужности, парничне истраге су отвориле веома широко поље деловања приватних истражитеља. Иако владине службе предузимају неке делатности у овој области и пружају одређену законску помоћ грађанима, приватни истражитељи су често једини извор професионалне истраге. Њихова делатност тада обично подразумева прикупљање информација и доказа за потребе приватне тужбе. Ипак, у последње време се све већи број приватних детектива ангажује и у истрагама кривичних дела, и то обично на пословима прикупљања доказа за потребе одбране оптуженог лица. У овој области услуге приватних истражитеља се углавном односе на лоцирање сведока и прикупљање информација од њих, али и на прикупљање одређених доказа материјалне природе. Нису, међутим, ретке ни ситуације да се приватни истражитељи ангажују због уручивања писмена. Чињеница је да људи настоје на разне начине да избегну уручење судских налога, опомена, позива и обавештења те истражитељи морају бити изузетно лукави како би успешно уручили ова писмена. Због тога и ови у основи незахтевни задаци представљају понекад прави изазов за њихове извршиоце.

Посебну област деловања приватних детектива чине истраге дисциплине на раду, а које подразумевају ангажовање приватних истражитеља од стране власника приватних предузећа на пословима контроле понашања радника. Контрола обично има за циљ спречавање извршења

кривичних дела (посебно имовинске природе) и других девијантних понашања радника, за шта се најчешће користе мере физичко-техничког обезбеђења. Међутим, уколико овакве мере не покажу резултате клијенти (власници предузећа) обично ангажују приватне детективе, који у циљу расветљавања конкретног догађаја понекад чак прибегавају и инфилтрирању међу раднике. Овај вид истрага највише подсећа на тзв. „тајне операције“ (енг. *sting operations*) криминалистичке полиције и ангажовање прикривеног иследника (в. Маринковић, 2009).

Сама мера „убацивања“ детектива међу запослене привлачи многе послодавце, јер се на тај начин могу лакше открити појединци одговорни за крађе, вандализам, коришћење алкохола, коцкање, индустријску шпијунажу итд.⁸ Број захтева за овом врстом услуге је ипак веома мали, делом због њене цене, а делом и због опасности по самог истражитеља. Поред тога што овакве операције доводе до ерозије грађанских слобода и права, посебно уколико се њима неко лице наводи на деликт (в. Маринковић, 2005), прикривени рад приватних детектива напослетку може лако довести и до губитка квалитетних оперативаца. Како објашњава Саут (South), ти губици могу укључивати проблеме у пружању подршке истражитељу у наставку живота, али и осећај кривице, издаје и изолованости, јер у срцу тих метода и операција заправо лежи „превара“ и манипулација (South, 1994:228).

Битан сегмент рада приватних истражитеља представљају истраге осигурања, а које се углавном заснивају на утврђивању оправданости захтева за надокнаду штете.⁹ Чињеница је да полиција преузима истраге о финансијским преварама само у случајевима када је финансијски праг прилично висок. Таква пракса намеће потребу осигуравајућим друштвима да ангажују приватне детективе за прикупљање информација о подносиоцима праву на надокнаду штете. Овај вид приватне истраге најчешће се спроводи када постоји сумња у покушај преваре осигуравајуће компаније у вези са крађом возила, подметањем пожара, социјалних случајева или истраживања захтева за надокнаду штете настале у саобраћајној незгоди када је кривица доведена у питање. Истраге обично започињу разгово-

⁸ Познат је пример рада приватног истражитеља који се инфилтрирао међу особље хотела у ком су бележени велики губици. Глумио је бармена и живео у споредним објектима хотела неколико месеци. Подносио је дневне извештаје о својим запажањима и ускоро је постало јасно да су многи запослени „мућкали“. Њихове активности су укључивале поткрадање готовине гостију хотела, бесплатну храну и пиће и крађу залиха, а за неке је установљено да су препродавали дрогу гостима хотела (Gill, Hart, 1997a:557).

⁹ У свом недавном истраживању аустралијски Савет за послове осигурања је изнео податак према којем су у периоду 1995-1996. године штете од малверзација у области осигурања и пружања социјалне помоћи достигле износ од 800 милиона долара. Овакво стање је натерало земље Комонвелта да иницирају тзв. „шему анти-малверзација“ која је укључивала склапање уговора са приватним истражитељским агенцијама, а за потребе решавања сумњивих случајева са којима није могла да се избори формална истрага (видети: Prenzler, King, 2002:1-6).

ром са тражиоцем у току којег се обезбеђује профил сумњиве тврдње и прикупља неопходна документација (нпр. извештај лекара). Након тога истражитељ примењује мере тајног праћења и осматрања осумњичене особе и када прикупи неопходне информације, прослеђује их наручиоцу посла.

Сагледавајући рад приватних истражитеља у Великој Британији Gill и Hart су у 148 агенција (око 70% агенција обухваћених овим истраживањем) утврдили да преко 50% пружених услуга чине захтеви осигуравајућих компанија, док је у једној агенцији утврђено удвостручавање оваквих захтева сваке године (Gill, Hart, 1997a:553). Многе агенције су специјализоване искључиво за истраге превара осигурања, а већина захтева које добијају тичу се превара за мање суме. Међутим, забележени су и случајеви превара у којима су осигуравајуће куће биле оштећене за износ од преко милион фунти, где су истраге трајале неколико година. С обзиром да је превару јако тешко доказати, њено откривање понекад захтева специјалне вештине и примену посебних уређаја за осматрање, праћење и прислушкивање.

Особен вид приватне истраге, који се спроводи независно или у склопу претходно описаних, јесте тзв. праћење имовине (*e. asset tracing*), које има за циљ да разоткрије финансијске изворе и право материјално стање појединца. Сама техника укључује прикупљање информација кроз увид у одређену документацију и обављање информативног разговора. Клијенти који траже спровођење ове мере су различити – од банака, преко индустријских компанија, до власника некретнина чији су станари побегли а нису платили станарину. Праћење имовине као оперативна мера често се примењује и на захтев одређеног предузећа у процесу компанијског удруживања, а пре потписивања одређеног споразума. Овакви облици истраге предузимају се превасходно ради утврђивања пословања потенцијалног партнера, способности испуњења услова из споразума (уговора), процене и минимализације ризика и спречавања евентуалног уплива организованог криминала преко прања новца у пословање конкретног предузећа.¹⁰

Поред ових најприсутнијих типова приватне истраге, у литератури се помињу још неки видови, као на пример: 1) вршење оперативних провера кандидата за рад у предузећима; 2) прикупљање података у вези са нарушавањем ауторских права, и 3) активности усмерене на понов-

¹⁰ Након распада СССР-а многе велике европске фирме су отвориле своја представништва у Русији, али и у другим новонасталим државама бившег совјетског блока. Међутим, главни ризик и претњу успешности трговинских и привредних односа представљало је деловање руске мафије, због чега су многи британски приватни истражитељи почели да нуде услуге праћења имовине у циљу заштите пословања новооснованих компанија. Ова активност је допуњена мерама које је предложио британски Закон о спречавању прања новца по ком сваки клијент пре улагања одређене суме новца у финансијске институције мора да верификује свој идентитет и докаже порекло новца (видети: Gill, Hart, 1997a).

но враћање у посед имовине. Као специфичан пример овог последњег облика истрага издваја се рад агената за враћање бегунаца (енг. *Fugitive recovery agent*). Конкретно, на подручју САД послују агенције које позајмљују новац за кауцију, међутим, уколико се оптужени не појави пред судом заказаног дана, агенција и њен власник губе новац. Тада на сцену ступају агенти који крећу у потрагу за бегунцем (Laine, 2006:15).

Приватна детективска делатност у Србији

Појава савремених облика деловања приватних детектива на подручју Републике Србије почиње крајем 80-их година прошлог века оснивањем првих детективских агенција, да би пун замах добила средином деведесетих година прошлог века. По речима Душана Давидовића, приликом оснивања првих предузећа у оквиру приватног сектора безбедности најчешће је примењиван модел регистровања „агенција за проналажење несталих лица“, у оквиру којих су се пружале и услуге обезбеђења. Међутим, како истиче овај аутор, у спровођењу таквих услуга најчешће су се ангажовала лица из криминогене средине, бивши полицајци, разни авантуристи, људи жељни акције и лаке зараде, а нису били ретки случајеви да су се ове агенције бавиле пословима изнуде, рекетирања, утеривања дугова и на разне друге начине „обезбеђењем ризикантних послова“ (Давидовић, 2004:170).

За разлику од данашњег сектора обезбеђења лица и имовине, у коме је већина предузећа специјализована за вршење одређених врста послова, распон услуга које нуде детективске агенције обухвата разноврсне оперативне делатности и прикупљање информација за физичка и правна лица. Иако је тешко утврдити праву природу и врсте активности приватних детективских агенција у Србији, на основу рекламних памфлета и огласа у новинама примећујемо да ове агенције нуде услуге од брачних и породичних истрага (брачне прељубе, нестала лица, праћење понашања и навика деце итд.), преко прикупљања доказа за парничне поступке и утврђивања оправданости захтева за надокнаду штете. Дакле, све уобичајене активности које су иначе забележене у свету. Неке од њих, међутим, нуде и пружање класичних криминалистичких услуга (нпр. истрага насиља у породици, крађа итд.), што намеће питање оправданости понуде послова за које је иначе надлежна криминалистичка полиција МУП-а Републике Србије. Овакво стање представља директну последицу правне нерегулисаности ове области у нашој земљи, услед чега многи власници детективских агенција својевољно одређују надлежност или пак „слепо“ прате искуства земаља које су ову области подвеле под слово закона и јасно утврдиле надлежност. Међутим, уколико будемо доследно прати-

ли пример других земаља, за очекивати је да ће и на нашем простору приватна детективска делатност бити нормативно уређена, чиме ће и ове недоумице бити решене.

Поред тога што приватни детективи делују у својеврсном правном вакууму, проблем представља и немогућност утврђивања прецизних показатеља приватне детективске делатности (подаци о броју агенција и непосредних извршилаца, као и обиму њиховог пословања), због чега се у пракси раширеност ове појаве само наслућује. Илустрације ради, Удружење за приватно обезбеђење при Привредној комори Републике Србије, у оквиру кога егзистира и групација за детективску делатност, располаже подацима али се они односе само на чланове Удружења и то само на број предузећа (29 чланица групације за физичко обезбеђење, 29 чланица групације за техничко обезбеђење, 10 чланова секције менаџера у банкама, девет чланова групације за детективску делатност и 11 чланова групације за унутрашње обезбеђење). Ово Удружење такође износи незваничне податке према којима приватни сектор безбедности чини преко 100 регистрованих привредних друштава и предузетника у Србији, којима је тежишна делатност регистрована под шифром 74600 (тражење изгубљених лица и заштита), са укупно преко 40.000 запослених, просечне старости између 35 и 40 година, већином мушког пола.

Утврђивање прецизних показатеља нарочито онемогућава појава регистровања једне врсте делатности у склопу које се незаконито пружају и друге безбедносне услуге. Тако је, на пример, најчешће присутна појава регистровања делатности обезбеђења објеката, иако се истовремено пружају и делатности које потпадају под приватне истраге. Поред тога, многи послодавци не врше пререгистрацију предузећа иако је у међувремену дошло до промене или проширења делатности. Посебан проблем представља непријављивање запослених у неким предузећима, чиме се очигледно жели избећи плаћање пореза. Поред тога, веома је присутна и пракса повременог ангажовања лица или њихово активирање на извршавању једног конкретног задатка. Ова лица најчешће нису заведена у званичним евиденцијама о пословању. Мора се, међутим, признати да је ова појава чешћа у сектору обезбеђења лица и имовине, јер за разлику од тих предузећа, од којих нека запошљавају и преко хиљаду извршилаца, скоро све детективске агенције се организују као детективске канцеларије запошљавајући неколико извршилаца.¹¹ Ипак, многе од тих агенција немају запослене пуно радно време, већ се ослањају на мрежу контаката који ефективно служе као консултанти за поједине послове.

¹¹ Број таквих агенција се, према изјави председника групације за детективску делатност Удружења за приватно обезбеђење при Привредној комори Србије, процењује на око 30 до 40 на подручју целе Републике Србије.

Овде је важно истаћи да су многа истраживања у свету потврдила учесталу појаву одлива радне снаге из државних служби безбедности (нарочито из полиције) и њихово ангажовање у приватној детективној делатности, да ли кроз оснивање сопствених предузећа и агенција или, пак, кроз прикључивање већ постојећим. Ради сагледавања раширености ове појаве и у нашој земљи су пре неколико година вршена истраживања (в. Kesić, 2009) када су испитаницима из приватног сектора, између осталог, постављена и следећа питања: 1) Да ли сте пре запослења у овом предузећу имали искуства на пословима безбедности? 2) Уколико јесте, наведите у којој служби и у коликом трајању? и 3) Који је разлог престанка вашег рада у претходној служби?

На основу добијених резултата запажамо значајне разлике у одговорима између радника обезбеђења и приватних детектива. Наиме, док већина службеника обезбеђења (71,8%) наводи да нема ранија искуства на пословима безбедности, већи број приватних детектива (73,3%) истиче управо супротно. За разлику од стања у ова два субузорка, код руководиоца у ПСБ је скоро уједначена заступљеност одричних (51,9%) и потврних (48,1%) одговора. Када је реч о служби безбедности у којој су испитаници стекли претходна искуства, анализом одговора утврђени су следећи резултати: 10,9% анкетираних радника обезбеђења пре запослења у тренутном предузећу је радило у неком другом предузећу у оквиру ПСБ; 46,7% приватних детектива је раније радило у полицији; 22,2% руководиоца је раније радило у војсци. Након обраде података о разлозима престанка рада у претходној служби, открили смо да се руководиоци најчешће ангажују у ПСБ по одласку у пензију из државне службе безбедности (13%), док детективи почињу да се баве приватним истрагама обично након давања отказа у полицији (60%).

Када је реч о популаризацији имица приватних детектива у нашој земљи, интересантно је поменути њихово представљање у медијима. Међутим, за разлику од већ описаних утицаја литературе, телевизије и филма, у контексту наше анализе пажњу ћемо усмерити на сагледавање доприноса писаних медија мистификацији приватне детективске делатности у Србији. За те потребе смо као извор користили архив дневних новина *Блиц*, који је доступан на интернет адреси www.blic.co.rs. Мора се признати да се о раду приватних детектива јако ретко пише у овом дневном листу. Ипак, успели смо пронаћи један чланак који нам се чинио значајним за нашу анализу. Реч је о чланку под називом „Шерлок Холмс на српски начин“ (издање за 20. јануар 2004 – Црна хроника).

Као што смо раније указали, објашњавање детективске делатности асоцијацијом на овог литерарног јунака је толико изражено у масовним медијима да при самом помену његовог имена читалац већ наслућује о

чему се пише у самом тексту. Примећујемо да се и аутор овог чланка користи таквом компарацијом. Овом приликом само подсећамо на неутемељеност поређења законом дозвољеног рада приватних детектива у свакодневном животу са ликом и делом јунака насталог уметничком фикцијом. Таквим приступом ово занимање се очигледно настоји представити искључиво у позитивном светлу, на основу ког би сваки детектив био доживљен као херој. Иако је реч о писању по клишеу и унапред познатој матрици, константно коришћење литерарне иконографије несумњиво утиче на стварање стереотипа, али и предрасуда о приватним истражитељима код читалаца.

Анализирајући сам садржај чланка можемо закључити да се њиме преваходно рекламира неколико агенција за пружање детективских услуга. Цинично би било потцењивати улогу овог занимања у контроли криминалног понашања и њихов значај у предузимању одређених послова, чији делокруг наравно мора бити правно регулисан. Међутим, приликом писања овог чланка саговорници су надлежност приватних истражитеља представили толико широко да просечан читалац може лако закључити како приватни детективи пружају услуге за које су традиционално надлежни полиција, тужилаштво и суд. Уствари, то и није далеко од истине, што не треба да нас чуди с обзиром да приватна детективска делатност у Србији није правно уређена. У таквим околностима самим власницима детективских агенција је дата велика слобода у тумачењу детективске делатности, те им је донекле и допуштено да делокруг рада својих агенција одређују сами, најчешће произвољно или по угледу на системе рада прилагођене потпуно различитом државном уређењу и нормативном амбијенту од нашег (најчешће су у питању амерички и британски системи).

Овде се даље поставља питање оправданости коришћења израза „приватизовани део Јавне безбедности“, који саговорници неоправдано потенцирају, јер добро знамо да тај сегмент рада, који иначе представља традиционалну улогу државе, суштински није прешао у приватне руке. У чланку се такође неоправдано користи израз „законска регулатива“, јер знамо да она у правом смислу те речи у Србији и не постоји. Удружење „Српски истражилац“, о коме се иначе говори у овом чланку, можда је делимично и регулисало свој рад доношењем одређеног акта, чији се назив не наводи у чланку (највероватније је у питању Статут Удружења). Међутим, то је само први корак на путу ка потпуном нормативном регулисању ове области и док се тај проблем не реши суочаваћемо се са „Шерлоком Холмсом на српски начин“, а који у ствари означава „бесправну“ детективску делатност.

Закључак

На крају можемо закључити како у данашњим условима позицију приватних детектива карактерише дисбаланс између популарног имица с једне стране и реалне позиције и моћи приватних детектива с друге стране, што чини приватну детективску делатност прилично контроверзном. Као што смо видели, представе приватних детектива у продукцима популарне културе (детективски романи, филмови, ТВ серије) углавном представљају плод маште њихових аутора, и као такве додатно мистификују имиц приватних детектива, искривљујући стварно стање у овој области. Последице овог дисбаланса на спровођење приватне детективске делатности у „реалном“ животу су многобројне. Свакако најозбиљнији проблем је што такво стање доприноси појави злоупотреба службеног положаја (в. Risimović, 2010), од којих многе резултирају угрожавањем слобода и права грађана и нарушавањем њихове приватности.

Неспорно је да „створена“ улога хероја импонује, пре свега, самим приватним детективима, јер јача њихову јуначку самоперцепцију. Поред тога, она шаље јасну поруку потенцијалним клијентима о изузетној способности приватних детектива у разоткривању различитих мистерија и интрига. Чињеница је да су приватни истражитељи мотивисани да задовоље све потребе својих клијената, јер њихов примарни интерес управо лежи у томе да имају што већи број клијената, који ће им се поново обратити за помоћ. Међутим, њихова моћ и овлашћења су знатно мања него што је то представљено у популарној култури, односно него што то клијенти очекују од њих. Отуда и не чуди зашто приватни детективи често теже да надоместе законска ограничења различитим злоупотребима. Околност коју приватни детективи такође користе како би применили нека од овлашћења на која иначе немају право је што грађани нису увек у могућности да разликују припаднике криминалистичке полиције и приватне детективе (оба раде у цивилу и поседују службену легитимацију) и њихове методе рада (које су иначе веома сличне).

Када је реч о коришћењу „недозвољних“ метода рада, приметно је да се приватни детективи са ранијим искуством у државним службама безбедности чешће одлучују да крше закон од својих „цивилних“ колега. Оваква пракса се превасходно објашњава чињеницом да се бивши полицајци осећају разоружани и немоћни преласком у приватни сектор, с обзиром да су им овлашћења и приступ информацијама на нижем нивоу од оног на који су навикли док су радили у полицији. Истина је, додуше, да се многи од њих ослањају на ранија познанства и везе са бившим колегама, чиме су у значајној предности у односу на детективе без таквог искуства (в. Kesić, 2009).

Иако се истажитељи обично бране тврдећи како им се бројне злоупотребе неосновано приписују, додатно нарушавајући имиџ њихове професије, судећи по извештају Независне комисије за борбу против корупције из Новог Јужног Велса за 1992. годину чини се да злоупотребе нису толико страна појава приватним истражитељима. Пренслер (Prenzler) и Кинг (King) скрећу пажњу на извештај ове комисије у коме је саопштено како су бројни приватни истражитељи у Аустралији идентификовани као посредници у масовној трговини поверљивим информацијама. За те потребе они су веома често задирали дубоко у приватност људи, противзаконито приступајући на нечији посед, обелодањујући информације које су поверљиве у правном смислу, пресећењући телекомуникационе разговоре и користећи средства за прислушкивање (в. Prenzler, King, 2002).

Истражујући стање у Великој Британији Гил и Харт су открили да су поједини детективи приликом истраживања брачних прељуба уцењивали своје клијенте и лица над којима су вршили истраге, док су неки од њих унајмљивали проститутке које би им помагале у тим пословима. Иако су детективи овакве осуде одлучно одбацивали, притиснути доказима бранили су се како су заправо сами клијенти често подстицали извршење нелегалних и неетичких послова, нудећи при том изузетне суме новца. (v. Gill, Hart, 1999). У пракси су заправо и забележени случајеви намештања прељуба у којима је значајну улогу играо сам клијент. Конкретно, 50-их година прошлог века у Великој Британији је створен и разрађен систем превара како би се изиграле строге законске одредбе о разводу брака. Да би на суду доказали прељубу, мужеви су прибегавали намештеној прељуби са непознатом женом. Све што им је било потребно били су: жена, фотограф и приватни детектив.¹²

Посебан проблем представља чињеница да је неким приватним детективима издато ватрено оружје без одговарајуће обуке, што је доводило до чешће употребе оружја у ситуацијама где су детективи били изложени физичком нападу. Истина је да због деликатности посла сигурност приватних детектив бива често угрожена, због чега свакако треба водити рачуна о стварању механизма заштите њихове позиције. Ипак, решење свакако није у њиховом наоружавању, посебно уколико знамо да је надлежност приватних детектива таква да им у обављању послова оружје није ни потребно. Такође, непостојање прецизних етичких правила у поступању доприноси угрожавању основних људских права. Иако неке агенције и удружења сами формирају своје правилнике, они у већини држава нису генерализовани. Осим тога, неки од правилника које користе одређене

¹² Поменути систем „намештања прељуба“ представља окосницу филма *Under suspicion* (1991). Поред тога, овај филм је значајан за нашу дискусију јер пружа одређен увид у положај и улогу приватних детектива у тадашњој Енглеској, а важност му повећава чињеница што је заснован на стварним догађајима.

агенције често се односе на услове које намећу клијенти у својим уговорима са агенцијама. Недостатак јасних регулатива из ове области ствара велику збрку око тога шта је дозвољено и прихватљиво, а шта не, чиме се ствара ризик да запослени у овом сектору нарушавају неке од основних демократских принципа.

Када посматрамо приватну детективску делатност, из овог угла можемо слободно рећи како су бројни критичари у праву када упозоравају да приватни детективи имају потенцијал да изазову озбиљну штету, случајно или намерно. Међутим, уколико стремимо демократским идеалима, онда морамо предузети све неопходне мере како би се злоупотребе и не-савесно деловање приватних детектива спречило или сузбило. При том је посебно важно деловати у правцу супротстављања угрожавању основних права и слобода грађана кроз увођење правила која већ постоје у јавном сектору безбедности, постављањем стандарда обуке, предвиђањем механизма контроле и утврђивања одговорности приватних детектива, а за чије утврђивање треба да буду надлежни влада и правосудни органи.

Након свега, имамо потребу да истакнемо да наша тежња није била да овим радом дискредитујемо приватну детективску делатност, будући да сматрамо да њено постојање има пуно оправдање, посебно у данашњим условима када је опасност по живот и имовину грађана вишеструко увећана појавом нових, али и извршењем традиционалних облика злочина, уз примену већег степена насиља и безобзирности, и када државни органи, а пре свих полиција, не могу сами да одговоре на бројне изазове који се пред њих стављају. Превасходна намера аутора је била да кроз конструктивну критику укаже на кључне проблеме у овој области, а уједно да упути апел надлежним субјектима да коначно нормативно регулишу приватну детективску делатност у Републици Србији, која већ годинама егзистира у својеврсном правном вакууму, са свим последицама које такво стање производи.

Литература

1. Бошковић М. (2006), *Основи детективске делатности*, Нови Сад.
2. Gill M., Hart, J., (1996). *Historical perspectives on private investigation in Britain and USA*, Security Journal, Vol. 7, No. 3, pp. 274-280.
3. Gill, M., Hart, J., (1997a). *Exploring investigative policing – A Study of Private Detectives in Britain*, British Journal of Criminology, Vol. 36, No. 4, pp. 549-566.
4. Gill, M., Hart, J., (1997b). *Private Investigators in Britain and America - Perspectives on the impact of popular culture*, Policing: An International Journal of Police Strategy and Management, Vol. 20, No. 4, pp. 631-640;

5. Gill, M., Hart, J., (1999). *Enforcing corporate security policy using private investigators*, European Journal of Criminal Policy and Research, No. 7, pp. 245-261.
6. Давидовић, Д., (2004). *Један осврт на приватни полисинџ у Србији*, Ревивија за криминологију и кривично право, бр. 3, стр. 165-181.
7. Dempsey, S. J., Forst, S. L., (2005). *An Introduction to Policing*, Thomson Wadsworth, Belmont.
8. John, E. E., (2005). *Conceptualizing the Private Police*, Utah law review, No 2, pp 573-617.
9. Кесић, З., (2009). *Privatni sektor u kontroli kriminaliteta*, Београд.
10. Klavora, M., (2000). *Detektivi jutri, Normativna in funkcionalna ureditev zasebnega varstva - med željami in možnostmi*, Zbornik posveta, Portorož, pp. 243-253.
11. Laine, V., (2006). *Злочин и истрага* (orig. Crime & Detection, Dorling Kindersley, 1998), Београд.
12. Маринковић, Д., (2005). *Теоријски и практични аспекти провокације на кривично дело*, Безбедност, год. 47, број 2, Београд, стр. 217-237.
13. Маринковић, Д., (2009). *Криминалистички аспекти ангажовања прикривеног иследника*, Безбедност, год. 51, број 1-2, Београд, стр. 133-151.
14. Недељковић, М., (2006). *Амерички Ноар филм*, Београд.
15. Prenzler, T., King, M., (2002). *The Role of Private Investigators and Commercial Agents in Law Enforcement*, Journal of Australian Institute of Criminology, 2002, pp. 1-6.
16. Reiner, R., (2010). *The Politics of the Police – fourth edition*, Oxford University Press, New York.
17. Risimović, R. (2010). *Zloupotreba službenog položaja*, NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo 15(1), str. 127-140.
18. Савић, М, Микић, Д., (2010). *Методика откривања и доказивања кривичног дела насиља у породици*, Безбедност, год. 52, број 3, Београд, стр. 298-313.
19. South, N., (1994). *Privatizing policing in the European Market*, European Sociological review, 10(3), pp. 219-231.
20. Caparini, M., Marenin, O., (2005). *Crime, Insecurity and Police Reform in Post-Socialist CEE – research report*, The Electronic Journal of Power Institutions In Post-Soviet Societies, http://www.pipss.org/document330.html_download 12.03.2007.
21. *Zakon o detektivskoj dejavnosti*, Uradni list Republike Slovenije, št. 17/2011.
22. *Zakon o privatnim detektivima*, Narodne novine Republike Hrvatske, br. 24/09.

23. Закон о агенцијама за обезбјеђење лица и имовине и приватној детективској дјелатности, Службени гласник Републике Српске, бр. 50/02 и 92/05.
24. Закон о детективској дјелатности, Службени лист Републике Црне Горе, бр. 29/05.

Popular Image of Private Detective and His Demystification

***Abstract:** When we think of private detectives, what we first have in mind is one of the most common opinions, which connects this person with the hero from literature or movies and - in rarer cases - with the former police officer who, after having been retired, opens a detective agency in our neighborhood. The question, however, is whether such perception corresponds to the real situation or if, in this way, we just reproduce social stereotypes and the images of private detectives popularized in the media. The fact is that in today's conditions the position of private detectives is characterized by disbalance between the popular image and actual possibilities of the private detectives, which makes it quite a controversial activity. There are many consequences of this disbalance in the performance of private detective activity in the "real" life, but certainly the most serious problem is that this situation contributes to the occurrence of abuse in the work of private detectives, frequently endangering the rights and freedoms of citizens. If we really strive for the rule of law and proudly claim that our society is based on democratic heritage then we have to take all necessary measures in order to prevent or suppress abuse or negligence in the activity of private detectives. Although the critical approach in this work is beyond dispute, the author's intention is certainly not to discredit the private detective activity, but to use constructive criticism to point to the key problems in this field. By analyzing the image of private detectives in this light we mainly try to warn that private detectives have a great potential to cause serious damage, accidentally or intentionally, and it is therefore important to act in the direction of opposing these phenomenon, and primarily through normative regulation of this area and ensuring their implementation in the field. The paper should also be understood as an appeal to the authorized institutions to finally regulate the private detective activity in the Republic of Serbia, which has existed for years in a kind of legal vacuum, with all consequences that this situation produces.*

***Keywords:** detective, private investigation, popular image, demystification.*